

CONFLICTES CASOLANS EN EL SÍ I AL RECER DE L'ESGLÉSIA A LES ACABALLES DE L'ANTIC RÈGIM

Josep M. Sabaté i Bosch

Apropar-nos a la conflictivitat de l'Església a les acaballes de l'Antic Règim pressuposa, de bell antuvi, acceptar la complexitat que comporta, d'una banda, l'onada de liberalisme i, d'altra, la persistència d'estructures estratificades i jerarquitzades, amb tensions internes i amb els mateixos vicis i defectes que afectaren tota l'Església Catòlica des dels inicis de l'Estat Moderna i a l'ample de tot el període.

D'aquí que una anàlisi d'alguns fets dins del que podem anomenar "microhistòria" ens poden ajudar a comprendre millor la mentalitat de la societat d'aquells moments i a la vegada són una prova més –"*mutatis mutandis*"– de que no hi ha res de nou sota la capa del sol, en analitzar el paper temporal i civil que l'Església ha mantingut sempre d'acord amb la clàssica unió entre l'Altar i el Tro.

La present comunicació sols ha intentant presentar uns aspectes conflictius interns de caire casolà i domèstic, sovint amarats per la qüestió econòmica, produïts en el sí de la mateixa Església en algunes parròquies de la demarcació de l'arquebisbat de Tarragona i a la vegada veure el paper i la influència que aquesta Església ha mantingut sobre la societat civil que l'envolta i que viu al seu recer.

Dos són els principals aspectes conflictius que provoquen més d'una discussió en el sí i al recer de l'Església durant l'època moderna, més enllà del que podríem considerar com a pròpiament pastoral o teològic amb que

gairebé s'enceten els temps moderns —les esclatxes reformistes del segle XVI— i que també serveixen per a tancar el període —el liberalisme postrevolucionari del segle XIX—: ens referim, evidentment, a uns conflictes molt més casolans, potser no tant transcendents, però igualment importants a l'hora de crear una imatge real de l'esdevenir de l'Església i de la societat del seu entorn, especialment en els moments que caracteritzen la crisi de l'Antic Règim.

D'una banda tenim els afers econòmics que bategen sota de qualsevol picabaralla eclesiàstica. D'una altra, tenim determinats aspectes de la vida matrimonial que van també més enllà de la llar i es veuen condicionats per la intervenció del poder eclesiàstic i, a cops, el poder civil.

EN EL SÍ DE L'ESGLÉSIA

En el sí de l'Església, d'una banda, tenim les eternes qüestions econòmiques que nodriran un seguit de conflictes entre els propis eclesiàstics disposats sovint a portar fins a les darreres conseqüències temes no gens espirituals i que ni de bon tros servien com a model a imitar per la corresponent feligresia.

Aquests conflictes tenien lloc sovint en aquelles parròquies en les quals, a més del preceptiu rector i vicari, hi havia establerta una comunitat de preveres, cosa relativament normal si tenim en compte l'alt nombre d'eclesiàstics seculars que obtenien llavors diverses capellanies, beneficis i d'altres càrrecs vinculats d'alguna manera a l'església parroquial del lloc de residència, on participaven en la distribució de les diferents celebracions i activitats religioses allí fundades, tot i que era el rector qui feia aquestes distribucions.

Val a dir també que, mentre el nombre d'eclesiàstics es venia mantenint constant, d'altra banda l'estipendi, que altre temps havia permès la seva "*congrua sustentación*", o sia que donava per viure, ara ja no resultava tan profitós; d'aquí que, per exemple, des del darrer terç del segle XVIII s'estableix un pla de reducció de misses i d'altres cerimònies per tal d'aconseguir així, d'una part el fidel compliment de les celebracions fundades o establerts, i, d'altra, l'esmentada "*congrua sustentación*" dels clergues, aplegant en una cerimònia determinada varies de les intencions

degudament estipulades i, a la vegada, la quantitat econòmica de totes elles.

Amb aquests antecedents i amb relativa freqüència és quan comencem a trobar els conflictes de referència.

EL CAS DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL D'ALCOVER (ARQUEBISBAT DE TARRAGONA)

La parròquia de l'Assumpció de la vila d'Alcover tenia a finals del segle XVIII sis-cents, cinquanta veïns o cases, entre els quals hi havia setanta masies distribuïdes pel terme, a poc més d'una hora i mitja la més allunyada del centre del poble; en la vessant espiritual es comptabilitzaven unes dues mil, quatre-centes ànimes de comunió.

El rector podia cobrar anualment 2.000 lliures, fent un càlcul quinquennal. A més del rector, servien l'església parroquial un vicari, un organista i una comunitat de preveres formada per onze beneficiats, els quals plegats obtenien també una renda de 2.333 lliures, 17 sous i 6 diners, obligant-se a complir amb unes determinades fundacions establertes per cada benefici, ser confessor, ajudar al rector, assistir als viàtics i d'altres actes de pietat¹.

A Alcover hi va haver un pla de reducció i extinció de beneficis imposat per l'arquebisbe Juan Lario Lanzis l'any 1770 i, més endavant, ja en temps de l'arquebisbe Romualdo Mon y Velarde, el 1807, un pla de reducció de fundacions, amb la intenció de poder seguir vivint "*con la decencia que pide el estado sacerdotal*", tot i que aquest últim no va ser completament aprovat i aplicat fins l'any 1811.

Hem escollit com exemple un cas esdevingut entre el rector i la comunitat de preveres de l'esmentada església parroquial d'Alcover, arquebisbat de Tarragona, encara que els enfrontaments ja venien de lluny amb el nomenament d'un vicari proposat pel rector i que, degut a qüestions econòmiques, no fou acceptat per la comunitat de preveres o la no assistència de la comunitat a un enterrament perquè un religiós regular portà la caixa del mort, qüestions, si cal, un xic fútils, però que cuetejaren encara molts anys després, sobretot pel rerafons econòmic que sempre les

1. Alcover, núm. 226: Llibre de les marmessories i rendes. 1801. Arxiu Històric Arquebisbat de Tarragona (A.H.A.T.)

acompanya; no obstant, el cas que ens ocupa aquí i ara el podem seguir documentalment² a partir d'un primer escrit datat a Tarragona el 10 d'Octubre de 1815 i signat pel secretari de cambra de l'esmentat arquebisbat, Pascual Duró, –“*por mandato de S. E. el Arzobispo*”–, en el que es trameta un model d'escriptura de compromís per tal que la signessin ambdues parts; els termes d'aquesta escriptura són prou conciliars –*voluntariamente*– i pressuposen la bona fe de tots:

“... S. E. se persuade de que Vdes. deseosos de la paz que debe regnar entre eclesiásticos para no dar mal exemplo a los seglares que suelen apoyar sus desvios de la razon en la conducta de aquellos, no se negaran a una cosa que ha merecido su aprobación...” (sic);

no obstant això, queda també ben clara la política pastoral de la jerarquia eclesiàstica –“*ordenamos y mandamos*”– en el supòsit d'incompliment:

“... pero en el caso no esperado de que no quieran verificarlo se verá en la presion de tomar por si las providencias que estime oportunas para cortar de una vez la raíz de las disensiones.” (sic).

El model de l'escriptura de compromís no feia sinó deixar en mans de tercers persones la decisió del conflicte plantejat; aquestes persones –“*Jueces Arbitros y amigables componedores*”–, acceptades i nomenades per l'arquebisbe serien el rector de la vila de Montroig, Dr. D. Josep Batet, a proposta del propi rector d'Alcover, Josep Pamies i Font, i el Dr. D. Joan Vilamitjana, prevere, racioner i mestre de cerimònies de la catedral de Tarragona, per part de la comunitat de preveres, als quals s'hi afegiria en cas d'alguna desavinença o discòrdia, l'ltre. Sr. Dr. D. Ventura Marés, canonge i governador de la Mitra d'aquest mateix arquebisbat de Tarragona. A ells tocava fer-se amb tota la informació, establir les providències oportunes i arribar a una decisió final, que hauria de ser acceptada com a disposició de compliment obligat:

2. Alcover, núm. 394, caixa núm. 69: Llibre de determinacions i possessions. Comunitat 1763-1876. folis 291 a 348. A.H.A.T.

“... prometemos tener por firme y estable y valedero tot lo susodicho baxo la obligación de todos los bienes y dros. propios de cada de ambas partes, muebles y sitios habidos y por haber, renunciando a todo recurso y arbitrio de buen varon y a toda apelación, recurso, estatuto o consuetud y a otra qualquier ley que permita apelar de la sentencia arbitral con las demas de nuestro favor y á la prohibitiva de la general renunciacion y juramos a Dios nustro Sr. En la forma sacerdotal que cumpliremos y guardaremos todo lo contenido en la pnte. Escritura y lo que en su virtud sera hecho y executado por dichos arbitros y tercero en discordia ...” (sic).

Assabentada la comunitat de preveres del contingut i forma d'aquesta escriptura de compromís, decidiren esperar tres o quatre dies per tal que cadascun dels seus membres l'estudiés amb deteniment i així pogués decidir *“con madurez y bajo el dictamen de su conciencia”*. Efectivament, amb aquesta finalitat la comunitat de preveres es reuní el 23 del mateix mes i any, però l'actitud dels seus beneficiats fou dispar i complexa, perquè cadascú deia la seva, amb les prevencions corresponents. El degà de la comunitat de preveres, el reverend Pròsper Voltor, no veia cap inconvenient en signar l'escriptura, tot i que era conscient que es tractava de una mena de xec en blanc. Rafael Roca, un altre dels beneficiats, optà per una fórmula més asèptica i deixà en l'aire un important dubte sobre l'autenticitat del model d'escriptura a signar:

“Por lo que dice la carta u oficio del Sr. Dn. Pasqual Duro Secretario de S. E, nuestro prelado, recibido en 17 y leído en 18 del corriente firmaré el compromiso conforme el modelo escrito con letra de nuestro Parroco.” (sic).

Joan Domingo es conformà amb el parer de Pròsper Batlle, que era el de no signar res; molt més explícit fou el reverend Josep González, que després d'haver reflexionat amb la maduresa necessària tampoc s'avingué a signar sense el coneixement previ de les pretensions del rector, ni va voler jurar res perquè tal vegada podria així oposar-se a lleis, constitucions, consuetuds i pràctiques de la comunitat; també s'oposà a les penes imposades en el model, i conclouïa que no entenia com podia quedar lliure la voluntat si anava acompanyada d'amenaces. Josep Roca igualment

al·legà el desconeixement de les pretensions del rector i apuntà la possibilitat de signar allò que fos raonable i just, tan aviat com les conegués. Finalment, Joaquim Avellà, absent en anteriors reunions, també es negà a signar fins a tenir complerta notícia dels punts que han d'acceptar.

Tres dies després, el 26 d'Octubre, s'obrí de bell nou el capítol de la comunitat de preveres i tant Pròsper Batlle, com Joan Domingo i Joaquim Avellà s'avingueren definitivament a signar. El cert és, però, que si bé amb aquest compromís signat s'iniciava la fi de la querella entre el rector i la comunitat de preveres, de fet s'obria ara també una bona escletxa en el sí de la pròpia comunitat, una escletxa que apuntarà de seguida que, per exemple, el beneficiat Josep Anton Roca volgué fer-se amb l'arrendament de la col·lecta o el cobrament de les rendes de la comunitat.

Però tampoc es mantindrà massa temps la pau entre rector i preveres, sobretot perquè el rector, com a marmessor de les disposicions testamentàries del difunt marit de la viuda Bosch, va demanar a aquest l'almoïna de les quatre-centes misses en sufragi de l'ànima del difunt, quan segons costum estava estipulat que fos el "bosser" o "apuntador" de la reverenda comunitat qui recaptés i repartís equitativament no sols les almoïnes de les misses testamentàries, sinó també tot allò de l'adventici. És per això que la reverenda comunitat de preveres obre un expedient de l'afer per tal de remetre un memorial a l'arquebisbe; el rector, que no reconeix la lletra del que ha escrit el memorial, i que no veu massa bona i recta intenció en tot això, decideix informar l'arquebisbe privadament, de manera que tornem a tenir un altre conflicte i se segueix embolicant la troca, amb un nou memorial en el que encara cueteja aquell vell problema de la imposició del vicari, amb el rerafons econòmic de sempre:

"... para que diga la Comd. si a los Viacarios de los antecesores Rectores les hacia participantes de las distribuciones de coro segun su asistencia en el ..." (sic).

El motiu que argumenta la comunitat de preveres per no admetre a distribucions a l'esmentat vicari no és altre que una conseqüència d'aquella reducció de beneficis, de manera que com en aquell moment no hi havia cap d'aquests beneficis adjudicat al vicari, no hi havia tampoc la possibilitat de participar en les dites distribucions.

UN CONFLICTE A L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE LA SELVA DEL CAMP (ARQUEBISBAT DE TARRAGONA)

L'església parroquial de Sant Andreu apòstol de la vila de La Selva del Camp tenia a finals del segle XVIII i inicis del XIX uns vuit-cents veïns, dels quals divuit habitaven les masies de l'entorn del poble, no més allunyades que a una hora de camí; pel que fa a la població espiritual voltava les tres mil, dues-centes ànimes de comunió.

El rector cobrava unes mil lliures anuals, fent un cap més d'un quinquenni.

A l'església parroquial de La Selva del Camp també hi residia una comunitat de preveres bastant nombrosa, catorze beneficiats amb una renda anual de dues-centes lliures cadascun, i els conflictes amb el rector eren igualment freqüents i, si més no alguns, força curiosos.

Portem aquí el plantejament del que va tenir lloc la nit de Nadal de l'any 1811 en plena guerra del Francès i ho fem d'acord amb la versió donada pel mateix rector de la parròquia, Antoni Bargalló. Pel que ens diu l'esmentat rector³, el 24 de Desembre de 1811, a les nou del matí, el procurador de la comunitat de preveres convocà a capítol a tots els seus membres per tal de fer saber que per causa dels “*gabaxos*” havien decidit cantar els “*Maitines*” per la tarda, enlloc de fer-ho, com era costum, per la nit. El rector, que també per costum era qui havia de senyalar la hora d'entrada al cor, va objectar que no li semblava causa suficient, més encara tenint present que en una nit tan santa s'havien de cantar a la mateixa hora de sempre. Dit això hi va haver un rebombori entre els membres de la comunitat, de manera que, per evitar fatals conseqüències, el rector va dissoldre la reunió “*per discessum*” (sic), tot i que els membres de la comunitat de preveres continuaren reunits —“*aunque sin cabeza*” (sic)— i votaren cantar per la tarda, contra la voluntat del rector, i imposant un “*duro*” de multa a qui no hi assistís. Efectivament, van cantar els “*Maitines*” per la tarda, sense l'assistència del rector i del poble. El rector, volent continuar amb la tradició a l'hora acostumada i recelós de que els comunitaris no hi fessin cap, convocà altres sis sacerdots, aliens a la comunitat de preveres, per tal que a les dues de la matinada de la nit de Nadal l'acompanyessin per cantar els esmentats “*Maitines*”. Efectivament aquests sacerdots assistiren i quan

3. La Selva del Camp, núm. 696, caixa núm. 136: Beneficis. A.H.A.T.

volgueren entrar en el cor es trobaren amb tots els membres de la comunitat que els comminaren a sortir. Llavors hi pujà el rector i va dir que ell volia cantar els “*Maitines*”, i que si no volien acompanyar-lo, malgrat tot, els cantaria tot sol. Tan bon punt començà el rector a cantar, s’organitzà una cridòria en el cor; el procurador de la comunitat, Antoni Rovira, baixà a l’església en busca de testimonis i del notari, amb la qual cosa ja ens podem imaginar també l’enrenou que tot això motivà entre la feligresia allí reunida en una nit tan assenyalada. El rector no parava de cantar i ja havia arribat quasi a la meitat del “*Invitatorio*”, quan se li apropà el reverend Ignasi Camprubí, li agafà una de les dues espelmes que tenia enceses i l’apagà. El rector, tement que no se li emportés l’altra espelma, l’agafa ben fort amb la seva mà, però el procurador Antoni Rovira, “*con la mayor violencia*” (sic), també li agafà, la trencà per la meitat i “*con un violento soplo mató su luz*” (sic). El cor, ple de gent, va quedar immers en unes fosques tenebres, “*con mucho riesgo de alguna efusion de sangre, y otros desastres*” (sic). Amb tot, el rector, prudentment, va poder fugir del cor i refugiar-se en la solitud de casa seva. Després, la comunitat de preveres va celebrar la missa del Gall i la dels Pastors, sense evidentment la presència del rector.

El cas de La Selva va transcendir per tot el poble i pels pobles de l’entorn, palesant un cop més les desavinences entre la comunitat i el rector, un home aquest que no volia entrar en plets, degut al temps de penalitats motivades per la guerra, però que, a la vegada esperava que s’apliqués la pena establerta en la constitució 29 de la comunitat de preveres, referida a tots aquells que

“en dictorios, gritos, y ultrages, sea en Procesiones, Choro o en la Iglá. Ultrajaren el lugar Sagrado.” (sic).

La comunitat de preveres de l’església parroquial de La Selva del Camp, de ben segur que va tenir l’oportunitat de presentar també la seva versió dels fets:

“Diga la Comunidad de Pbros. de La Selva, dentro el termino de Diez dias lo que se le ofrezca y parezca sobre el contenido de este recurso, y con lo que dijere o no, devuelvase para acordar la Providencia que corresponda, y exige la naturaleza del assumpto.” (sic).

La guerra del Francès –“*unos tiempos tan calamitosos*”– no ens permet descobrir el final d'aquest conflicte, però si ens refiem del que havia passat a Alcover amb aquella imposició del vicari i com cuetejava l'afer, convindrem que una vegada més “*las cosas de palacio van despacio*” i difícilment es podia conseguir el desig del rector quan demanava a “V. S. *que lo ataque y corte de raiz*”. (sic)

AL RECER DE L'ESGLÉSIA

En les seves respectives parròquies, els eclesiàstics seculars complien amb les obligacions del seu càrrec participant en les celebracions litúrgiques, les hores de cor, l'administració de sagraments... És a dir, en tot allò que comportava la cura d'ànimes de la feligresia, però també s'ocupaven sovint de qüestions a mig camí d'una tasca pròpiament civil, sia en funcions de beneficència, sia com a ministre de benestar social, entre d'altres raons perquè la vida del seu poble transcorria sempre al recer de l'Església. En aquest sentit no és gens estrany que l'eclesiàstic hagués d'intervenir en temes conflictius casolans simplement domèstics o del que avui anomenem “violència de gènere”, maltractaments físics o psíquics, o de moral ciutadana.

Igualment volem portar aquí alguns petits exemples d'aquesta tasca “pastoral” dels eclesiàstics amb tres referències degudament documentades.

“EL CASADO CASA QUIERE” O “LA DONA BEN CASADA NO TÉ SOGRA, NI CUNYADA”

És prou coneguda de sempre la tradicional i tòpica incompatibilitat o enemistat existent entre sogres i nores, que s'ha vist reflectida no sols en la literatura o el folklore, sinó també en nombrosos acudits, refranys i dites populars. Per la comarca del Baix Ebre, a Tortosa, encara es canta una coneguda “jota” que diu així: “Si ma sogra al riu caigués i jo del riu la traïa, de tan agraïda que és, los ulls m'escarraparia” i ben a prop d'allí, a Sant Carles de la Ràpita, al Montsià, també podem escoltar unes semblants al·lusions a les “proves d'estimació” entre nores i sogres: “Ma sogra m'estima molt i m'ha promès uns rosaris; i jo de ma sogra tinc corona, creu i calvari”.

En aquest sentit el refranyer tampoc es queda enrere amb les dues dites que encapçalen aquest apartat i amb moltes altres similars: “Sogra i nora,

gos i gat, no mengen mai amb un mateix plat”, “Sogra i nora, l’una riu i l’altra plora”, etc. Amb tot, sembla ser que el sogre es lliura de tota aquesta tradició literària, folklòrica i popular.

Però el que ens interessa a nosaltres és deixar constància del paper de l’Església en aquests afers domèstics tal i com podem comprovar en una carta del rector de Torredembarra⁴, datada el 7 de Setembre de 1805 i dirigida al vicari general de l’arquebisbat de Tarragona, José Zaragozano, en la què li comunicava les baralles que havien tingut els esposos de la seva parròquia, Marcos Font i Maria Font i Pascual, motivats en bona part per conviure a casa dels pares del marit, baralles que finalment varen provocar que la muller abandonés aquell domicili “conjugal” i que no acceptés tornar a fer vida marital fins que s’independitzessin dels sogres. El marit argumentava qüestions econòmiques que impedièren aquesta independència:

“pues dice qe. Estando todos en casa apenas pueden mantenerse” (sic)

i el rector fins a tres cop havia intentat fer de mitjancer en el conflicte sense èxit, raó per la qual reclamava la intervenció d’una autoritat eclesiàstica superior per solucionar el problema:

“Y como yo he llamado tres vezes a dichos consortes y a sus Padres para componerlos, y la referida María no ha querido acceder a volver pacíficamente a la casa de su Marido y Suegros, lo hago presente a V. S. para qe. Tome la providencia qe. Sea de su agrado a fin de evitar semejante divorcio ...” (sic).

L’ESGLÉSIA PARROQUIAL DE LA SELVA DEL CAMP I LA “VIOLÈNCIA DE GÈNERE”

Al l’Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona es conserva bona part de la documentació parroquial de l’església de Sant Andreu Apòstol de la vila de La Selva del Camp, així com també la documentació generada i rebuda a la secretaria de cambra de l’arquebisbat, de manera que sovint, per un camí o per l’altre, podem reconstruir algun aspecte que va més enllà d’allò que hem de considerar com a estrictament espiritual o religiós, tenint molt

4. Torredembarra, núm. 94-14, caixa núm. 16: Vària. A.H.A.T.

en compte una vegada més la relliscosa frontera entre el poder espiritual i el poder temporal tant per part de l'Església, com per part de l'Estat. D'aquí que no ens ha d'estranyar tampoc que entre tanta documentació també ens trobem amb algun paper que crida la nostra atenció, potser per l'actualitat de la temàtica que comporta⁵.

Al vicari general de l'arquebisbat de Tarragona va adreçada una carta, amb data del 23 de Desembre de 1816, signada per Antònia Jordà i Felip, natural de Tarragona i domiciliada a La Selva del Camp, viuda amb una filla. Segons aquesta bona senyora, feia cinc anys que en segons núpcies s'havia casat amb Jacint Felip, pagès de La Selva del Camp, també viudo i pare d'un fill. No cal dir que es deuria tractar d'un matrimoni de conveniència perquè a la mateixa vegada es varen casar també els respectius fill i filla. L'esmentada Antònia assegurava en la carta que només va gaudir d'una relativa pau i tranquil·litat durant els primers cinc mesos després del casori, perquè, passat aquest temps, començà a ser maltractada

“de palabra y obra por su dho. marido y yerno y de palabra por su hija “ (sic),

arribant a un extrem en el qual no rebia cap aliment ni cap ajuda per part d'ells, posant com a testimoni de la notorietat pública tot això al mateix rector de la parròquia i al batlle de la vila. Antònia Jordà havia portat com a dot al matrimoni dues mil lliures en metàl·lic, dues cases de Tarragona i tres peces de terra i en canvi

“ahora tanto su dho. marido como el yerno e hija desean la muerte de la recurrente para cuyo fin la causan tantos disgustos ...” (sic),

raó per la qual demanava que el marit l'alimentés, vestís i calcés i li donés una vida

“quieta y pacifica, no maltratandola de obra ni de palabra, sino que como Dios manda viva en sosiego y quietud ...” (sic).

5. La Selva del Camp, núm. 696, caixa núm. 136: Beneficis. A.H.A.T.

Amb aquest recurs, el vicari general, Tarín, demanà de seguida un informe detallat del fets al senyor rector de La Selva del Camp, d'acord amb el de l'alcalde, informa que redactaren així:

“Selva 30 de Desiembre de 1816.

Los infra escritos en vista del presente recurso, decimos: Que la mayor parte de el, es verdad; reservando el drecho que le compete a la parte adversa. Pero los muchos y diferentes escandalos, que los expresados consortes han dado a la Parroquia en el tiempo de sinco años de su Matrimonio; quia ni la Justicia en su rigor, ni el Cura Parroco con su zelo, han podido corregir, ni sujetarlos a una paz duradera; nos han dado y dan unas claras y evidentes pruebas: que no hay remedio para ellos; a no ser que sea el divorcio o separación en caso que la Iglesia lo mire conveniente.

Antonio Bargalló. Cura Parroco.

Jph. Mallafré. Bayle.” (sic).

Amb aquesta informació, el vicari general Tarín va prendre ja una primera provisió, comminant el marit a tractar amb la moderació i decència pròpies a la seva muller o bé que en un termini de tres dies presentés per escrit els motius que li donava la seva muller per aquell tracte, amb el ben entès que es donava compte al “*Caballero Exmo. Sr. Gobernador*” per tal d'imposar al culpable o a tots dos si ho eren les penes corresponents per tal de corregir-los.

Tot i que no entrarem en l'anàlisi del procediment, volem constatar el poder d'amonestació i pressió cívicoeclesiàstica que aquesta amonestació produiria al marit; dubtem de l'eficàcia i dubtem que la ultratjada esposa aconseguís així la vida quieta i pacífica que tan amargament suplicava.

UN SERIAL FULLETONESC A LA PARRÒQUIA DE VIMBODÍ (ARQUEBISBAT DE TARRAGONA)

Les relacions entre el poder espiritual i el civil, al recer de l'Església, provoquen unes situacions que, si no fossin rigorosament reals, podríem qualificar-les fàcilment com a fulletonesques i pròpies de la novel·la per fascicles o “*entregas*” del segle XIX, que presenta molts arguments pràcticament calcats del que aquí relatarem —en ple segle XXI, amb mitjans de comunicació de masses com la televisió, les coses no han variat pas tant—.

La història de referència és una de tantes, similar a la que acabem de presentar a de La Selva del Camp: una viuda amb una filla jove es casa en segones núpcies amb un viudo a la vegada pare d'un noi; el pare i marit es farà ben aviat amb la hisenda de la viuda i el patrimoni de la filla, mentre que anirà albirant la rendible intenció de casar-la amb el seu fill i, alhora, germanastre, per tal de legalitzar la unió total de les dots d'ambdós; però, vet-ho aquí que ni la noia, ni la seva família, a excepció de la pròpia mare, induïda pel padastre, hi estaran d'acord i faran tot el possible per fer fracassar aquelles intencions, començant amb el concert d'un prometatge amb un altre noi, molt menys interessat materialment.

En aquest cas sabem que el final fou feliç degut a la intervenció de l'església en favor de la veritat i la justícia.

El guió d'aquest conflicte el conformen només tres documents⁶, talment com si es tractés d'una peça teatral clàssica: presentació, nus i desenllaç.

En el primer dels documents, Paula Cividó, soltera i natural de Vimbodí, exposa en una carta datada el 8 de Setembre de 1812, que la seva mare, Mariana Tomàs –abans Cividó–, en enviudar del seu primer marit i pare de Paula, va contraure segones núpcies dotze anys enrere amb Antoni Tomàs, de la vila de Sarral i que el llegat patrimonial que li deixà el seu pare va quedar en mans del padastre, el qual

“ha puesto mas cuidado en recoger sus productos qe. no a darle el cultivo qe. necesitaba de modo qe. ha quedado en el estado qe. acredita la certificación qe. acompaña.” (sic).

La família paterna de l'esmentada Paula, i molt especialment la seva àvia de Vimbodí amb la què vivia, en assabentar-se de la malversació del patrimoni per part del padastre i coneixent la intenció d'aquest de voler casar-la amb un fill seu, el qual, malgrat tenir només tretze anys, presentava unes característiques,

“que se callan por no cansar la atención de V. E.” (sic),

6. Vimbodí: Llibre de Desposoris 1771 ... A.H.A.T.

incompatibles amb la felicitat de la noia, decidí procurar que es casés amb un altre noi, Francesc Potau, pagès de Vimbodí, que es veu li feia més el pes. Efectivament el dia 26 d'Agost de 1812 es prepararen el previs capítols matrimonials de prometatge o esposoris, però el padastre, tot veient que, si es realitzava aquest matrimoni, el seu fill perdria la possibilitat de gaudir d'aquell dot patrimonial, obligà la seva muller i mare de Paula a negar el consentiment, cosa que de no intervenir l'autoritat superior impediria la celebració de l'esmentat matrimoni, raó per la qual elevava aquesta súplica.

El segon document no és sinó una certificació que en la mateixa data presenten a l'ensem el rector, l'alcalde i l'ajuntament de la vila de Vimbodí, arquebisbat de Tarragona i corregiment de Lleida. Aquesta certificació diu literalment:

“Certificamos qe. en la casa de Maria Cividó de esta villa hay solamente dicha Maria Cividó viuda de edad 66 años y su nieta Oabla Cividó edad 16 años, hija de Maria Cividó y ahora en segundas nupcias Thomas la que pasó a ellas en la villa de Sarreal hace ya mas de 12 años: asimismo certificamos qe. la hacienda de dichas Maria y Pabla Cividó es una de las mas qe. medianas de esta y qe. está enteramente destruida, e inculta a causa de no haber quien cuide de ella llegando ya a no poder pagar las Reales contribuciones, y cargos anuales, y qe. segun Dios y nuestras conciencias va a quedar en peor estado por no haber quien cuide de ellas, y qe. a nuestro parecer no hay en estos tiempos medio mas cierto y oportuno qe. el de tomar estado la citada Pabla Cividó.

Igualmente damos fe qe. la referida Pabla Cividó con consentimto. De todos sus parientes menos de su madre, ha contraido esponsales con Franco. Potau soltero hijo de Isidro Potau y de Antonia Potau y Jorba naturales de este cuyo patrimonio es no solo igual sino superior al de la casa Cividó; y qe. casa Potau es y ha estado tenuta por de gente honrada, cristiana, buena conducta y rectos procederes y no sabemos qe. Franco. Potau haya contraido esponsales con otra, ni tampoco la referida Pabla Cividó; qe. dicho Potau es libre del servicio activo del Exto. Por licencia que tiene.” (sic).

Signaren la present certificació el rector Joan Fort, el batlle Bonaventura Pamies, el regidor degà Jaume Puig, el diputat Ramon Debat, el síndic procurador Josep Burgueres i el secretari Josep Huguet, que ho va fer en nom dels regidors Ramon Balcells i Antoni Vallverdú i del síndic “personer” Josep Guasch, que no sabien escriure.

Finalment ens resta un últim document, datat el 16 d'Octubre de 1812 i signat pels mateixos promesos, on es deixa constància de la dispensa emesa per l'Excel·lentíssim Senyor General en Cap del Principat de Catalunya –recordem que el 1812 estàvem en plena guerra del Francès–, i on es demana una nova dispensa per tal de suprimir dues de les tres amonestacions o proclames matrimonials reglamentàries i prèvies al casori

“a fin pues de efectuar el matrimonio en la posible brevedad por estar al tiempo de las vendimias y siembras de su larga hacienda y no poder valerse de otros medios qe. de la simiente y efectos de Potau, por estar desamparada de sus Padres, y por haber hallado su hacienda en el mas deplorable estado y por haber de sustentarse de los alimentos de Potau y tener qe. hacer dos mesas por no vivir juntos y principlmte. Por pasarse el tiempo de la sementera...” (sic).

A MANERA D'UNA ELEMENTAL CONCLUSIÓ

Apropar-nos a la conflictivitat de l'Església a les acaballes de l'Antic Règim pressuposa, de bell antuvi, acceptar la complexitat que comporta, d'una banda, l'onada de liberalisme i, d'altra, la persistència d'estructures estratificades i jerarquitzades, amb tensions internes i amb els mateixos vicis i defectes que afectaren a tota l'Església Catòlica des dels inicis de l'Edat Moderna i en el decurs de tot el període. D'aquí que una anàlisi d'alguns fets dins del que podem anomenar “microhistòria” ens poden ajudar a comprendre millor la mentalitat de la societat d'aquells moments i a la vegada són una prova més –“*mutatis mutandis*”– de que no hi ha res de nou sota la capa del sol.